

Justinovo soočanje s predsodki zoper krščanstvo

Sv. Justin je postal kristjan med letoma 132 in 135. Zaradi vere v Kristusa pa je pred letom 167 pretrpel mučeniško smrt. Svojo vero v Kristusa je že pred smrtjo izpričal tudi s svojimi deli, v katerih se je soočal z očitki zoper krščanstvo, in je eden pomembnejših predstavnikov zgodnjekrščanske apologije. Krščanstvo je naletelo na različne obtožbe, in sicer s strani različnih skupin.

Plinij ml. in Trajan

Nekatere obtožbe, s katerimi se je srečal Justin, so podobne obtožbam, ki so dokumentirane v pismu Plinija mlajšega iz leta 112. Plinij, ki je upravljal Malo Azijo, se je soočal z obtožbami zoper kristjane. Kot cesarski upravitelj je moral izrekati kazni zoper razna kazniva dejanja. V svojem pismu sprašuje cesarja Trajana, kako naj ravna s kristjani. Sprašuje se, če je njegovo dosedanje ravnanje pravilno. Tiste, ki so bili obtoženi krščanstva, je vprašal, če so kristjani. Tiste, ki so kljub grožnji s smrtjo vztrajali v svoji veri, je doletela smrtna obsodba. Če pa so bili rimski državljani, jih je Plinij poslal v Rim. Kdor pa je trdil, da ni kristjan, je moral darovati rimskim bogovom in s tem dokazati, da so obtožbe neresnične. Toda Plinij ugotavlja, da se je zločin, torej krščanstvo, širil kljub preganjanju, da se krščanstvo pojavlja v mestih in celo na podeželju, da so kristjani iz vseh stanov in vseh starosti. Upravitelj pa se je znašel v zadregi, ker naj kristjani ne bi delali nič zločinskega, saj ne kradejo, ne prešuštvujejo, ne utajujejo davkov, uživajo normalno hrano ... Edini prob-

lem je, da ne častijo rimskih bogov, da so praznoverni. Plinij ml. pa tudi ugotavlja, da je njegovo delo obrodilo tudi sadove: v templjih so ponovno pričeli opravljati daritve, kar kaže na to, da je imelo krščanstvo velik vpliv: templji so bili pred preganjanji očitno bolj prazni, kar pa je povzročilo jezo in proteste, morda celo ovajanja s strani trgovcev in duhovnikov.

Cesar Trajan je odgovoril na Plinijevo pismo. V odgovoru poda nekaj zanimivih smernic. Cesar pravi, naj se kristjanov ne išče, če pa jih nekdo obtoži (vendar ne anonimno) in se jim krivda dokaže, naj bodo kaznovani. Kdor od obtoženih daruje rimskim bogovom, naj bo oproščen, četudi je njegova preteklost sumljiva.¹

Ime

Zakaj ta uvod? Ob tem pismu se namreč zastavlja vprašanje, ali je kriminalno dejanje že samo dejstvo, da je nekdo kristjan. O tem pa se v dveh svojih zagovorih (Apologijah) sprašuje tudi Justin. S svojima Apologijama želi pokazati na absurdnost tega, da nekoga obsodiš zaradi njegovega imena. V Prvi Apologiji tako ugotavlja, da:

“Ime kot (golo) poimenovanje ne velja niti za dobro niti za slabo, če ni dejanj, ki jih ime označuje. In če gre le za ime, zaradi katerega nas tožijo, smo mi najboljši ljudje (chrestotatoi – hristotati – besedna igra). Toda ker se nam ne zdi pravično, da nas preganjajo kot zlikovce zaradi imena, se nam ne zdi prav, da bi (zaradi imena) terjali oprostilno sodbo, četudi bi se nam hudobija dokazala. Če pa se niti v

imenu niti v našem načinu življenja ne najde nič krivičnega, kar bi storili, je spet od vas (Antonij Pij, Mark Avrelij, Lucij Elij Ver) odvisno, da si na moč prizadevate, da si sami ne nakopljete kazni, ker krivično kaznujete ljudi, ki se jim nič ne dokaže.”²

Na začetku Druge Apologije Justin opiše konkreten primer, kako je Urbik na smrt obsodil tri kristjane zgolj zaradi tega, ker so bili kristjani.³ Torej se je dogajalo ravno to, da so kristjane obtoževali na smrt, ne zaradi njihovih dejanj, ampak zaradi Kristusovega imena.⁴ Zato Justin ob zaključku Prve Apologije poziva naslovnike, naj ne obsojajo na smrt ljudi, ki ne delajo nikakršne krivice.⁵

Postavlja se torej vprašanje, kaj je tisto, kar je metalo slabo luč na kristjane. Nekatere obtožbe so slonele na izmišljenih bajkah. Te bajke naš zagovornik krščanstva povzame v Drugi Apologiji, kjer pove, da so z mučenjem hoteli priti do priznanja, da kristjani: *“s človeškimi žrtvami obhajamo Kronosove misterije (žrtvovanje ljudi), da delamo, ko se napijemo krvi, kot se o nas sušlja, prav tisto, kar počenjate vi pred svojim čaščenim malikom, ki ga ne kropite samo s krvjo živali, nedovzetnih za smisel, marveč tudi s človeško krvjo ... da posnemamo Zevsa in druge bogove tako, da se ljubimo z moškimi in brez zadržka vseprek spolno občujemo z ženskami.”⁶*

Takoj nato pa Justin pove, da so te obtožbe neresnične, saj kristjani tega ne delajo, še več, kristjani *“ljudi prepričujemo, naj bežijo pred takšnimi nauki in tistimi, ki take reči počenjajo in posnemajo”*.⁷ V Prvi Apologiji pa Justin spodbija še neko drugo obtožbo. Glede na razne obtožbe, naj bi kristjani otroke izpostavljali in jih tako vodili v smrt, a kristjani tega ne delajo, saj se kristjanom rodijo le zaželeni otroci. Tu se odraža Justinovo razumevanje spolnosti, ki je v rojevanju in vzgoji otrok. Kdor pa izpostavlja otroke smrti, postane morilec.⁸

Brezboštvo

Obtožba, ki se nam mogoče danes zdi najbolj nerazumljiva, je, da so bili kristjani obtoženi ateizma oziroma brezboštva. Vzrok za to obtožbo je bil v tem, da kristjani niso častili rimskih bogov, da niso spoštovali kulta cesarja. V zagovoru zoper to obtožbo Justin ugotavlja, da imajo različna ljudstva različne bogove. Eni častijo drevesa, drugi reke, živali (miši, mačke, krokodile ...), zato naš apologet sklepa, da se morajo tudi ti ljudje drug drugemu zdeti brezbožni. Tako tudi on prizna, da obstaja razlika med kristjani in drugimi. V Prvi Apologiji tako lahko beremo:

“Edino, kar nam lahko očitata, je, da ne častimo istih bogov kakor vi in ne opravljamo pitnih daritev in dišav darovanega mesa za umrle ter vencev in daritev za svete kipe. Natančno veste, da ista bitja veljajo pri enih za bogove, pri drugih za zveri in spet pri drugih za daritvene živali”.⁹

V grško-rimskem svetu je bilo čaščenje bogov pomembno, saj je to zagotavljalo uspeh in blagostanje države, v našem primeru Rimskega cesarstva. Kdor ni častil bogov in ni opravljal predpisanega bogočastja, je pomenil grožnjo za državo, je bil neke vrste izdajalec in rušitelj rimskega reda, saj naj bi povzročal jezo rimskih bogov. To je bil razlog, da so bile za obtožbo brezboštva predpisane tako hude kazni. Obsojenec je bil lahko izgnan ali pa celo umorjen. Kristjani niso niti edini niti prvi, ki so bili obtoženi brezboštva. Najbolj znan primer iz obdobja pred Kristusom je zagotovo Sokrat, ki so mu po Justinovo očitali isto kot kristjanom, to je, da uvaža nova božanstva in ne priznava bogov, ki jih priznava država.¹⁰ Kristjane so obtoževali ateizma in brezboštva vse tja do začetka 4. stoletja.¹¹

Justin pa se ne zadovolji z ugotovitvijo, da je edina razlika med kristjani in drugimi v kultu. Najprej želi dokazati, da kristjani edini verujejo v pravega Boga.

*“Priznamo, da res tajimo take lažne bogove, ne tajimo pa nad vse resničnega Boga, očeta pravičnosti, zdrave npravnosti in drugih kreposti, nepomešanega s kakšnim zlom. Njega in njegovega Sina, ki je prišel od Njega ... in preroškega Duha s strahospoštovanjem častimo, klanjamo se mu in mu izkazujemo čast po pameti in v resnici.”*¹²

V tem kratkem odlomku pa vidimo tudi že Justinovo obtožbo, da v bistvu poganski bogovi niso pravi bogovi, torej so pogani tisti, ki so brezbožni. V grških in rimskih bogovih Justin ne vidi bogov, ampak demone, ki človeka ne morejo voditi k dobremu. Kaj si je mislil o grških bogovih, zelo nazorno pove, ko se sprašuje o tem, kaj naj reče o Zevsovih sinovih, o vladarjih, ki so umrli in bili prišteti med bogove. Sprašuje se, kako naj bodo ljudje posnemovalci bogov, ki so delali moralno sporne stvari.

*“Duša, ki ima zdrave npravi, pa naj nikar ne sprejme takšnega pojmovanja bogov, po katerem je celo Zevs, poglavar in oče vseh bogov, očetomorilec (in je imel prav takšnega očeta), ki se je vdajal poželenju po slabih rečeh in sramotnim nasladam in prihajal h Ganimedu in mnogim prešuštnim ženskam; in tudi njegovi sinovi so podedovali podobne navade. To so (v resnici) delali zli demoni, kakor sem prej povedal.”*¹³

Iz tega lahko sklepamo, da so pravi brezbožci tisti, ki častijo te demone kot bogove. Njihovi bogovi so izvir nemoralnosti, namesto da bi spodbujali h krepostnemu življenju, zato to ne morejo biti pravi bogovi. Že v Pismu apostola Pavla Efežanom lahko zasledimo misel, da je poganski svet svet brez Boga (prim. Ef 2,12). Tudi kasneje so cerkveni očetje govorili o poganih kot o brezbožcih. Origen je celo uporabil paradoksalen izraz: ateistični politeizem, ki pa ga pri Justinu ne zasledimo.¹⁴

Naš mučenec prizna, da so nekoč ljudje iz različnih rodov častili te demone, a so kljub

grožnji s smrtjo pričeli zaničevati te bogove in se posvetili nenastalemu Bogu, ki ni tak, kot so grški in rimski bogovi.¹⁵ Edini pravi Bog ne posnema pohote grških bogov in ne prihaja k ženskam, s katerimi bi moral spolno občevati. Tu pa nastopi nevarnost, da bi kdo kristjanom očital, da se je Sin rodil iz Marije. Da si ne bi kdo narobe razlagal svetopisemskih besed: “Glej, Devica bo v telesu spočela in rodila sina, in imenovali ga bodo z imenom Bog z nami” (Iz 7,14; Mih 5,3; Mt 1,23), je Justin poizkušal te besede tudi razložiti. Bal se je namreč, da kristjanov ne bi kdo, ki ne bi razumel teh prerokb, obtoževal tega, kar kristjani obtožujejo grško-rimske mite, ki pripovedujejo npr. o Zevsu, ki je prihajal k ženskam, da bi se z njimi ljubil. Justin pravi, da iz zgoraj omenjenih svetopisemskih besed lahko sklepamo, da je Devica spočela brez združitve z moškim, saj drugače ne bi več bila devica. To, da je Marija spočela, se je zgodilo na čudežen način: Devico je obsenčila Božja moč.¹⁶

Stara zaveza

Iz prej navedenega svetopisemskega citata smo videli, da se je Justin skliceval na Staro zavezo. Z uporabo Stare zaveze pa je naš apologet dobil še argument proti očitku, da je krščanstvo nova religija, stara manj kot 150 let. V Prvi Apologiji pravi takole:

*“Da bi ovrgli naš nauk, utegnejo nerazmišljajoči ljudje ugovarjati, da je bil Kristus, kot pravimo, rojen šele pred 150 leti, za časa Kvirinija in je to, kar je po naših besedah učil, učil celo v času Poncija Pilata”.*¹⁷

Krščanstvo je po Justinovo tudi zaradi uporabe knjig Stare zaveze starejše od drugih pisateljev.¹⁸ Starost je v antičnem svetu zagotavljala verodostojnost ter resničnost in je pomenila, da ima tako delo neko avtoriteto. V dokaz starosti krščanstva naš zagovornik omenja nekatere osebe iz zgodovine izvoljenega ljudstva: npr. Mojzesa in prero-

ke.¹⁹ Toda, tudi Judje so uporabljali staro-zavezne knjige, ali ni torej judovstvo enakovredno krščanstvu? Justin tu najde sledečo rešitev:

“Te knjige imajo tudi vsi Judje vsepovsod. Berejo jih, a ne razumejo povedanega, ampak nas imajo za svoje nasprotnike in sovražnike ter nas (podobno kot vi) skušajo ubijati in trpinčiti, ko le morejo. O tem se lahko prepričate sami”,²⁰ kar se je na primer dogajalo med judovsko vstajo, ki jo je vodil Bar Kohba med leti 132 do 135. Na to vojno se v istem poglavju Prve Apologije sklicuje tudi Justin.

Justin ugotavlja, da Judje niso pravilno razumeli prerokb iz Stare zaveze, zato tudi

niso mogli spoznati Kristusa.²¹ S to trditvijo naš apologet pokaže, ovrednoti položaj Stare zaveze znotraj Cerkve 2. stol. po Kr.

Logos

Justin je znal v grško-rimskem svetu poiskati ne samo nevarnosti, ampak tudi pozitivne stvari, zato je poskušal zgraditi most med krščanstvom in antičnim svetom. Povezavo je našel pri nekaterih filozofih, ki so prihajali do nekaterih podobnih spoznanj kot on sam oziroma kot kristjani.

“Tisti, ki so živeli v občestvu z Logosom, so kristjani, čeprav so jih imeli za brezbožne, kot npr. med Grki Sokrat, Heraklit in drugi, njima



Philippe Brame, Vézelay, bazilika.

podobni, med barbari pa Abraham, Ananja, Azarja, Mišael, Elija in mnogo drugih ... Zato so bili vsi, ki so prej živeli brez Logosa, hudobni, Kristusovi sovražniki in morilci takšnih ljudi, ki so živeli v občestvu z Logosom; tisti pa, ki so živeli v občestvu z Logosom, so kristjani in bivajo brez strahu in vznemirjenja."²²

Logos-Božji Sin se je torej razodeval že pred Kristusovim rojstvom tako v Svetem pismu v raznih teofanijah kot izven njega, razodeval se je tako Grkom in Rimljanom kot barbarom, med katere po Justinovo spada jo vsa druga ljudstva, tudi Judje, kot smo lahko videli v prej omenjenem odlomku iz Prve Apologije. Justin gre še dlje in trdi, da so nekateri grški filozofi svoje nauke prevzeli iz svetopisemskega izročila. Tako pravi, da je Platon trdil, da je Bog ustvaril svet, zato ker je to povzel po svetopisemskem izročilu, po Prvi Mojzesovi knjigi. Platon naj bi iz Svetega pisma povzel tudi misel o tem, da je Božji Sin postavljen v veselje kot grška črka X (chi) in je torej duša sveta.²³

Ideja, da so grški filozofi in drugi modri ljudje prebirali Sveto pismo, je nekoliko pretirana, a Justin je našel še neko drugo razlago dejstva, da so nekateri ljudje spoznavali resnico, zagovarjali moralno življenje in živeli v občestvu z Logosom. Justin trdi, da je seme Logosa vsajeno v ves človeški rod.²⁴ Filozofi in drugi ljudje, ki so živeli v občestvu z Logosom, so modro "govorili po udeleženiosti v božanskem Logosu, kot seme razsejanemu ... Ker pa si glede pomembnejših reči nasprotujejo, kažejo, da niso dosegli daljnovidnega vedenja in neizpodbitnega spoznanja. Kar koli je kdo lepega povedal, je last nas, kristjanov, kajti mi ljubimo in molimo za Bogom Logos, ki je izšel od nenastalega in neizrekljivega Boga, saj se je zaradi nas učlovečil, da bi bil deležen našega trpljenja in prinesel ozdravljenje".²⁵

Po Justinu je človeški razum deležen Božje Besede-Logosa. V vsakem človeku je njegovo seme, ki je seme resnice.²⁶ Kristjani so

po razodetju Jezusa Kristusa tisti, ki spoznavajo Logos v polnosti, zato je vse, kar je lepega in dobrega, njihova last, saj so v polnosti vključeni v Logos. Krščanska misel in krščanstvo samo je zaradi polne deležnosti v Logosu nad vsako filozofijo in nad vsakim človeškim naukom.²⁷

Država

Ob koncu bi rad na hitro predstavil še odnos kristjanov do države. Ali jo kristjani resnično ogrožajo ali ne? Justin želi v zagovor kristjanov poudariti, da kristjani sicer res pričakujejo prihod kraljestva. Toda to ne pomeni, da želijo zrušiti državni red, ali da želijo izvesti državni udar, saj ne govorijo o zemeljskem kraljestvu, ampak o kraljestvu, ki je pri Bogu. Vera v nebeško kraljestvo je tudi tista, ki jim daje moč, da ne podležejo preganjanem in so pripravljeni sprejeti celo mučeniško smrt. Če bi svoje upe polagali v zemeljsko kraljestvo, ne bi imelo nobenega smisla, da bi sprejeli mučeništvo,²⁸ saj niso imeli nobenega znamenja, ki bi kazalo na uresničitev nebeškega kraljestva med zemeljskim življenjem. Kristjani pa ne le da ne rušijo obstoječe ureditve, ampak celo prosijo za cesarja in za cesarstvo. Justin to pove z besedami:

*"Davke in druge dajatve, ki ste jih določili, skušamo vašim uradnikom vedno plačevati prej kot vsi drugi, kakor nas je On učil ... Dajte torej cesarju, kar je cesarjevega, in Bogu, kar je Božjega. Zato sicer molimo samo Boga, vama pa z veseljem služimo v drugih rečeh, saj vaju priznavamo za cesarja in vladarja nad ljudmi, in molimo, da bi imela poleg cesarske oblasti tudi нравno mišljenje".*²⁹

Kristjani torej niso državni sovražniki in jih ni potrebno preganjati, saj poleg tega, da si prizadevajo za нравno življenje, za državo tudi molijo. Še več, kristjani so razlog, da ta svet sploh še obstaja. Po Justinovo je namreč rod kristjanov tisti, ki zadržuje propad in razdejanje vsega sveta.³⁰

Justin v svojih dveh Apologijah pokaže tako na nepravilne očitke, ki so jih bili kristjani deležni s strani poganov, z druge strani pa zna ovrednotiti tudi tisto, kar vidi kot pozitivno v grško-rimski kulturi. Pokaže pa tudi, da vse pozitivno izvira iz Boga. S tem odpira pot dialogu med krščanskim in poganskim svetom. Njegovi Apologiji sicer nista končali preganjanja kristjanov, saj je tudi sam umrl mučeniške smrti, sta pa pomembno prispevali k razvoju krščanske misli.

Literatura:

Justin. Prva Apologija. V: *Logos v obrambo resnice*. Mohorjeva družba Celje, 1998.

Justin. Druga Apologija. V: *Logos v obrambo resnice*. Mohorjeva družba Celje, 1998.

F. K. Lukman. *Kristusovi pričevalci. Martyres Christi*. Mohorjeva družba Celje, 1983.

Platon. *Zbrana dela I*, prevod in spremna beseda: G. Kocijančič. Mohorjeva družba Celje, 2004.

Nuovo dizionario patristico e di antichità cristiane A-E. Urednik: A. Di Berardino. Marietti, Milano: Institutum patristicum Augustinianum Roma, 2006.

Nuovo dizionario patristico e di antichità cristiane F-O. Urednik: A. Di Berardino. Marietti, Milano: Institutum patristicum Augustinianum Roma, 2007.

Nuovo dizionario patristico e di antichità cristiane P-Y. Urednik: A. Di Berardino. Marietti, Milano: Institutum patristicum Augustinianum Roma, 2008.

1. Besedili obeh pisem v slovenskem prevodu se nahajata v knjigi: F. K. Lukman, *Kristusovi pričevalci. Martyres Christi*, Mohorjeva družba Celje, 1983, 21-22.

2. Justin, 1 Apol 4,1-3.
3. Prim. Justin, 2 Apol 2.
4. Prim. Justin, 1 Apol 24,1.
5. Prim. Justin, 1 Apol 68,1.
6. Justin, 2 Apol 12,5.
7. Justin, 2 Apol 12,6.
8. Prim. Justin, 1 Apol 29.
9. Justin, 1 Apol 24,2-3.
10. Prim. Justin, 1 Apol 5,3-4; 2 Apol 10,5; Platon, *Apologija* 26. Justinovo razumevanje Sokrata je podobno kot pri ostalih cerkvenih očetih prvih stoletij, saj so mnogi v njem videli paralelizem med Sokratom in Kristusom; prim. S. Lilla, *Socrate*, DPAC III, 5037-5038.
11. Prim. P. F. Beatrice, *Ateismo (accusa di)*, v: DPAC I, 637-640.
12. Justin, 1 Apol 6; prim. 1 Apol 13,1.
13. Justin, 1 Apol 21,5-6.
14. Prim. P. F. Beatrice, *Ateismo (accusa di)*, v: DPAC I, 639.
15. Prim. Justin, 1 Apol 25.
16. Prim. Justin, 1 Apol 33,2-4.
17. Justin, 1 Apol 46,1.
18. Prim. Justin, 1 Apol 23,1.
19. Prim. Justin, 1 Apol 62-63.
20. Justin, 1 Apol 31,5.
21. Prim. Justin, 1 Apol 36,3.
22. Justin, 1 Apol 46,3-4; prim. 1 Apol 5,4.
23. Prim. Justin, 1 Apol 59-60; Platon, *Timaj* 36 BC.
24. Prim. Justin, 2 Apol 8,1.
25. Justin, 2 Apol 13,3-4.
26. Prim. Justin, 1 Apol 44,10. V ideji o semenu resnice, ki je vsajeno v vsako človeško srce, se odraža stoiška terminologija in platonska misel; prim. R. J. De Simone, *Giustino*, v: DPAC II, 2344.
27. Prim. Justin, 2 Apol 10.
28. Prim. Justin, 1 Apol 11.
29. Justin 1 Apol 17,1-3.
30. Prim. Justin, 2 Apol 7,1.